

відокремились в окреме господарство; засуджені; полонені; кріпаки; психічно хворі люди; позбавлені честі і вигнані з держави; марнотрати; хворі (німі, глухі та сліпі) люди. Але якщо заповіт складено на користь держави («государя»), то у ст. 266 гл. XXIII стверджується, що будь-яка особа може скласти заповіт, підтвердивши його чинність в суді. Водночас регламентуються умови і назви об'єктів, які можна внести до заповіту. Заповіданню підлягало рухоме і нерухоме майно (виняток складали «материзна» і «отчизна», які за ст. 268 гл. XXIII не дозволялось заповідати в обхід прямих спадкоємців), що було набуто особою у законний спосіб, а також права і обов'язки, пов'язані з цим майном.

Слід зазначити, що заповіт прийнятий з порушенням процедури (укладений примусово, недотримання форми заповіту) не має юридичної сили (ст. 268-270, 279-280 гл. XXIII). У свою чергу ст. 282 гл. XXIII визначала можливість знищення заповіту. Це відбувалося за таких умов: складено новий заповіт, поява нового спадкоємця (раніше не внесеного в заповіт), заповіт складено особою, яка не мала на це права.

Таким чином, інститут спадкового права був доволі розвинутим. Зібрання детально визначало процедуру спадкування за чергами та заповітом, перелік суб'єктів спадкування, а також умови знищення заповіту, визнання його недійсним. На жаль, Зібрання малоросійських прав 1807 р. містило у собі і негативні явища тогочасного суспільства – збереження феодальних пережитків, що відобразилося і у спадковому праві (насамперед у нерівності суб'єктів за статтю і становою приналежністю).

Список використаних джерел:

1. Собрание малороссийских прав 1807 г.// АН Украины, Ин-т государства и права и др.; / Сост.: К. А. Вислобоков и др. – К.: Наук, думка, 1992. – 368 с. – (Памятники политико-правовой культуры Украины).

Кісс С.В.

*асистент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права*

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА: ЄВРОПЕЙСЬКА ТЕОРІЯ І УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Сьогодні в нашому суспільстві важко представити більш обговорювану тему, ніж соціальна політика і необхідність її модернізації. Телебачення, радіо, ЗМІ приділяють велику увагу дискусіям по питаннях пенсійної реформи, охорона здоров'я, системи освіти тощо.

Це пояснюється тим, що в Конституції України наша держава проголошена «соціальною», політика якої направлена на створення умов гідного життя і вільного розвитку людини. Проте ні політики, ні громадські діячі, ні навіть учені не приділяють належної уваги розгляду суті та специфіки

соціальної держави. Необхідно з'ясувати: як виникло саме поняття «соціальна держава» і які суспільні проблеми вона покликана вирішувати на різних етапах історичного розвитку.

Вперше концепція соціальної держави була сформульована в працях німецьких учених XIX століття: Л. фон Штейна, Ю. Оффнера, Ф. Науманна, А. Вагнера і з'явилася виразом принципово нової ролі держави в житті суспільства.

В середині XIX століття по території багатьох європейських країн прокотилася могутня революційна хвиля, що представляла реальну загрозу існуючим політичним режимам. Теорія соціальної держави стала адекватною відповіддю німецької консервативної думки на погрози революційних перетворень.

Особливе положення серед теоретиків соціальної держави займає німецький філософ, історик, економіст Лоренц фон Штейн. Саме йому належить науковий пріоритет в розробці першої теоретичної концепції, що містить новаторські для свого часу ідеї про можливості і засоби державної політики [1, с. 95]. У своїх творах він розробив теорію «надкласової монархії», яка завдяки пруському канцлерові О. Бісмарку, що виявляв величезну цікавість до творчості Л. фон Штейна, отримала назву «Соціальної монархії», потім трансформуючись в поняття соціальної держави [2].

У цей період головним завданням теорії соціальної держави став пошук можливостей усунення класових суперечностей, що виникають в буржуазному суспільстві, засобами самої держави.

Головна думка фон Штейна полягає в тому, що якщо неможливо знищити боротьбу класів в суспільстві, держава повинна направити свої зусилля на пошук і встановлення відносного балансу інтересів між різними класами, що дозволило б уникнути революційного вирішення класових протиріч. Рішення цієї задачі можливо здійснити, на думку фон Штейна, в двох напрямках. По-перше, держава повинна сприяти вільному міжкласовому руху аж до можливості переходу з одного класу в інший. Це означає, що соціальна держава, не маючи можливості змінювати класову структуру суспільства, пропонує як реальну альтернативу знищенню класів і стиранню класових відмінностей – соціальну мобільність, тобто можливість для кожної людини, доклавши певні зусилля, перейти в інший клас шляхом зміни відношення до засобів виробництва. Соціальна держава не може бути кастовим і повинна забезпечити юридичні гарантії зміни соціального статусу людини. По-друге, держава повинна допомагати нужденним за допомогою систем соціального забезпечення, страхування, професійного об'єднання [3, с. 118].

І хоча сучасне розуміння соціальної держави пішло вперед в порівнянні з теорією Л. фон Штейна, будь-яке дослідження в цій області повинне відштовхуватися від даного визначення, оскільки в ньому долається підхід до держави як арени класової боротьби і вперше стверджується пріоритет співвідношення «особистість – держава» замість колишнього «суспільство – держава», а головною метою держави оголошується економічний і соціальний прогрес.

Кінцева мета соціальної держави – це збереження соціально-політичної стабільності, тобто умов, при яких державна влада відчуває себе в цілковитій безпеці. Тому в діяльності соціальної держави немає нічого альтруїстичного, тобто такого, чим держава шкодила б собі. Держава так само зацікавлена трансформуватися в соціальну, як вона зацікавлена в своєму збереженні.

З цих позицій представляється неправомірним підхід, при якому основна мета соціальної держави визначається як «максимальне задоволення постійно зростаючих матеріальних і духовних потреб членів суспільства, послідовне підвищення рівня життя населення і зниження соціальної нерівності, забезпечення загальної доступності основних соціальних благ, перш за все якісної освіти, медичного і соціального обслуговування» [4, с. 14].

Таким чином, за своєю природою, феномен соціальної держави носить яскраво виражений політичний характер, що означає свідоме взяття владою на себе соціальних зобов'язань по створенню гідних умов життя і розвитку громадян в цілях збереження соціальної і політичної стабільності.

Такі основні положення теорії соціальної держави, яка виникла в Європі в середині XIX століття і до теперішнього часу не втратила своєї актуальності. Необхідно зазначити, що такі європейські країни, як Німеччина, Франція, Іспанія, Швеція, Великобританія, проголосивши себе соціальними державами, досягли великих позитивних результатів в плані досягнення високих стандартів життя.

В Україні, ще за часів СРСР, проводилася активна соціальна політика. При цьому апарат (партійний і державний) був єдиним суб'єктом соціальної політики, а суспільство, як незалежний від державної влади суб'єкт, фактично не існувало. Проте спроба побудови в СРСР держави «загального добробуту», як в Європі, не увінчалася успіхом [5, с. 108]. Серед причин називаються декілька: 1) в рамках економічної політики того часу радянська держава не могла забезпечити поступальний розвиток рівня життя всіх громадян (адже був заявлений і підлягав реалізації принцип загальна рівність); 2) з розвитком світового інформаційного простору соціальні стандарти (високі для розвинених країн) почали впливати на соціальну політику нашої країни; 3) низька диференціація заробітної плати фактично протистояла проголошеному принципу оплати по праці тощо.

В сучасній Україні були зроблені принципові кроки по переходу до ринкової економіки і глибокого реформування системи суспільних відносин, що у результаті стало необхідною умовою переходу до соціальної держави. Головними кроками стали: 1) зміна структури власності; 2) демонтаж адміністративно-розпорядчої системи; 3) лібералізація економіки, фінансів, виробництва і торгівлі; 4) активізація підприємницької діяльності громадян; 5) формування реального ринку товарів і послуг, зникнення дефіциту.

Звичайно, в 90-і роки минулого століття в нашій країні мали місце кризові явища: зростання безробіття, зниження доходів населення, фінансова криза. А система соціальної допомоги, успадкована від СРСР, спочатку не була направлена на зменшення бідності, будучи орієнтованою на надання пільг за певні заслуги різним категоріям населення.

На рубежі століть активно йшов пошук нової моделі соціальної політики, яка б враховувала радянський досвід і в той же час не суперечила характеру суспільних відносин в нашій країні.

Проте до теперішнього часу цей запит трансформувалася в необхідність забезпечити стійкий і поступальний розвиток країни.

Українська влада заявляє про те, що саме соціальним питанням буде приділено особливу увагу в ході політичних перетворень сьогодні і в майбутньому.

Центром перспективних соціальних досліджень ще з 2010 року розробляється Концепція соціальної держави в Україні [6] для подальшого її розгляду в профільних Комітетах Верховної Ради України.

Відповідно до Проекту розробка і реалізація Концепції соціальної держави покликана забезпечити органічну системність і структурність функціонування соціальної держави, виконання пріоритетних завдань для її становлення і розвитку. Основні положення Концепції відповідають змісту Європейської соціальної Хартії, Європейського кодексу соціального забезпечення, загальної декларації прав людини, міжнародних трудових норм і рекомендацій, концептуальних основ гідної праці відповідно до конвенцій та декларацій Міжнародної організації праці [6].

Реалізація визначених в Концепції положень сприятиме становленню України як високорозвиненої європейської соціальної держави, яка забезпечує розвиток людського потенціалу, бере на себе відповідальність за соціальну справедливість, соціальну безпеку, соціальну рівність, добробут громадян та соціальну злагоду в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Штейн, Л. фон. История социального движения Франции с 1789 г. – СПб.: Тип. А. М. Котомина, 1872. – с. 95.
2. Советская историческая энциклопедия. – М.: Издательство «Советская энциклопедия», 1973-1982. [Электронная версия: Советская историческая энциклопедия. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008] [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://biblioclub.ru/?page=dict&dict_id=123
3. Кочеткова Л. Н. Философский дискурс о социальном государстве: Монография М.: ИНФРА – М, 2012. – 216 с.
4. Соціальна держава: поняття та загальнотеоретична характеристика [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Панкевич Олег Зіновійович; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2003. – 19 с.
5. Фесенко А. М., Бондарець Б. Б. Дієвість системи соціальних гарантій в Україні: критичний аналіз. // Наукові праці. Соціологія. – 2012. – № 182. – С. 106-110.
6. Концепція соціальної держави в Україні (проект). Ільчук Л. І., Давидюк О. О., Сивак А. В. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=31:2010-06-13-21-09-40&catid=20:2010-06-13-21-06-26&Itemid=27